היום נלמד בעזרת ה׳:

בכורות דף מב

קושיא: **ת״ש, יכול:** למדנו בברייתא – אולי המעריך טומטום ואנדרוגינוס לא יהיה חייב בערך איש, אבל יהיה חייב בערך אשה? תלמוד לומר ״וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר… וְאִם נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ…״, מהמילה ״ואם״ לומדים שלא מעריכים טומטום ואנדרוגינוס. ובהכרח שהטעם הוא לא משום ספק, שהרי אין ספק בשמיים, אלא בוודאי משום שטומטום הוא בריה בפני עצמה לכן אי אפשר להעריך אותו. וקשה על רב חסדא שאמר לעיל שכולם מודים שטומטום הוא ספק.

תירוץ: **סמי מיכן טומטום:** תמחק מהברייתא את ׳טומטום׳, לפי שבאמת ממעטים מהפסוק רק את אנדרוגינוס משום שהוא בריה בפני עצמה, אבל טומטום הוא ספק והוא נערך כזכר מספק.

קושיא: **ת״ש, אם זכר אם נקבה:** למדנו בברייתא – נאמר בתורה ״וְאִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב אִם זָכָר אִם נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי ה׳״, ומכאן לומדים שאפשר להקריב קרבן שלמים רק זכר וודאי או נקבה וודאית, ולא טומטום ואנדרוגינוס. ובהכרח שהטעם הוא לא משום ספק, שהרי אין ספק בשמיים. ועוד, שהרי לקרבן שלמים כשר זכר או נקבה, ואם טומטום הוא ספק צריך להיות מותר להקריב אותו (= שהרי או שהוא זכר או שהוא נקבה), אלא בוודאי שהטעם הוא משום שהוא בריה בפני עצמה. וקשה על רב חסדא שאמר לעיל שכולם מודים שטומטום הוא ספק.

תירוץ: **סמי מיכן טומטום:** תמחק מהברייתא את ׳טומטום׳.

קושיא: **ת״ש זכר ולא נקבה:** למדנו בברייתא – נאמר בתורה ״אִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ״, ומכאן לומדים שאפשר להקריב קרבן עולה רק זכר ולא נקבה. **כשהוא אומר למטה זכר שאין ת״ל,** כלומר שבהמשך נאמר ״וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ״ שלכאורה הוא מיותר, שהרי כבר אמרנו שלעולה כשר רק זכר, אלא זה נאמר להוציא טומטום

ואנדרוגינוס שפסולים לעולה. ובהכרח שהטעם הוא לא משום ספק, שהרי אין ספק בשמיים, אלא בוודאי שהטעם הוא משום שהוא בריה בפני עצמה. וקשה על רב חסדא שאמר לעיל שכולם מודים שטומטום הוא ספק.

תירוץ: **סמי מיכן טומטום.**

קושיא: **ת"ש**: למדנו בברייתא לגבי קרבנות עופות – **הנעבד** (= עוף שעבדו אותו לע"ז, כגון שהשתחווה לו), **והמוקצה** (= שהוקצה לע"ז), **והאתנן** (= נתן את העוף לזונה באתנן), **והמחיר** (= נתן את העוף תמורת כלב), **וטומטום ואנדרוגינוס, כולן מטמאין בגדים אבית הבליעה,** כלומר אם מלק את העופות הללו, הרי הם מטמאים את האדם בבית הבליעה כדין שאר נבלת עוף טהור, כיון שהמליקה שלהם אינה מליקה ודינם כנבילה.

ר"א חולק **ואומר**, עופות שהם **טומטום ואנדרוגינוס** שנמלקו **אין מטמאין בגדים אבית הבליעה, שהיה ר"א אומר, כל מקום שנאמר** בתורה **זכר ונקבה** כמו לגבי קרבנות בהמה, **אתה מוציא טומטום ואנדרוגינוס מביניהם** כיון שהם בריה בפני עצמה, **ועוף הואיל ולא נאמר בו זכר ונקבה אין אתה מוציא טומטום ואנדרוגינוס מביניהם,** אלא מותר להביא קרבן עוף טומטום ואנדרוגינוס ומליקתו כשרה.

מדברי חכמים הסוברים שטומטום פסול לקרבן העוף מוכח שהוא בריה בפני עצמה, שאם הוא ספק מדוע הוא פסול? והרי בקרבן עופות כשרים זכר ונקבה, אלא בהכרח שהוא בריה בפני עצמה. וגם מדברי ר"א אפשר להוכיח זאת, שהוא אמר 'כל מקום שנאמר זכר ונקבה אתה מוציא טומטום ואנדרוגינוס מביניהם', ולא יתכן שהפסוק ממעט אותם בגלל שהם ספק, שהרי אין ספק בשמיים, אלא בהכרח בגלל שהם בריה בפני עצמה, אמנם לשיטתו רק בבהמה הפסוק מיעט אותם ולא בעופות. וקשה על רב חסדא שאמר לעיל שכולם מודים שטומטום הוא ספק.

תירוץ: **סמי מיכן טומטום.**

קושיא: **ת"ש, ר' אלעזר אומר:** בהמה שהיא טריפה, והכלאים, ויוצא דופן (= שלא יצאה מהרחם אלא חתכו את דופן הבהמה והוציאוה), טומטום ואנדרוגינוס, לא קדושים ולא מקדישין. מבארת הגמ' את הברייתא:

ואמר שמואל, לא קדושים בתמורה ולא מקדישין לעשות תמורה: כוונת הברייתא שאם המיר בהמת קדשים בבהמות הנ"ל, לא חלה עליהם קדושה (= הטעם מבואר במס' תמורה). וכן אם הבהמות עצמן קדושות (כגון שהן וולדות קדשים שהן קדושות אגב אמן), אי אפשר להמיר את קדושתן על בהמות אחרות. ואם טומטום הוא ספק זכר או נקבה, מדוע לא חלה עליו קדושת תמורה, והרי הוא או זכר או נקבה, אלא בהכרח שהוא בריה בפני עצמה. וקשה על רב חסדא שאמר לעיל שכולם מודים שטומטום הוא ספק.

תירוץ: **סמי מיכן טומטום.**

קושיא: **ת"ש, ר' אלעזר אומר, חמשה לא קדושים ולא מקדישין, ואלו הן, הטריפה והכלאים ויוצא דופן וטומטום ואנדרוגינוס.** וכפי שהתבאר מקודם בדברי שמואל שהכוונה לא קדושים בתמורה ולא מקדישין לעשות תמורה. הגמ' מבארת את הקושיא:

וכי תימא ה"נ סמי מיכן טומטום, הוו להו ארבעה! וכאן אי אפשר לתרץ 'סמי מיכן טומטום', שא"כ יש רק ארבעה לא קדושים ולא מקדישים, והברייתא הרי אמרה שיש חמשה.

תירוץ: **אפיק טומטום ועייל יתום:** תוציא מהברייתא את טומטום, ותכניס במקומו בהמה שמתה אמה בשעת לידתה, שהיא פסולה לקרבן, ונמצא שיש חמשה.

*

הגמרא רוצה לומר שדברי רב חסדא (טומטום הוא ספק זכר ספר נקבה לכו"ע) תלויים במחלוקת תנאים.

לימא כתנאי: לדעת רבי אילעאי אנדרוגינוס הוא בכור שיש לו מום. (ודעתו התבארה בעמוד הקודם). לדעת חכמים אין קדושה חלה על אנדרוגינוס כלל, משום שהוא 'בריה בפני עצמה' כלומר מין חדש בפני עצמו. אמנם מדבריהם מדוייק שרק אנדרוגינוס הוא 'בריה', אבל טומטום הוא לא בריה אלא ספק זכר ספק נקבה. לדעת ר"ש בן יהודה גם טומטום הוא 'בריה'. ולכן אנו לומדים מ"הזכר" למעט אותו ואת אנדרוגינוס ביחד.

אם כן נחלקו חכמים ור"ש בן יהודה האם טומטום הוא ספק או שהוא בריה בפני עצמה!

וכי תימא סמי מיכן טומטום, ר"ש בן יהודה היינו רבנן! ואם תרצה לומר שצריך למחוק מדברי ר"ש בן יהודה את 'טומטום', אם כן קשה, משום שהוא אומר בדיוק כמו חכמים ובמה הוא חולק עליהם? כי לפי שניהם אנדרוגינוס הוא בריה.

אלא לאו טומטום איכא בינייהו: אלא בהכרח שהם חולקים על טומטום כפי שביארנו. 'תנא קמא' כלומר חכמים סוברים שאין קדושה חלה על אנדרוגינוס אבל טומטום הוא ספק ולכן הוא קדוש מספק. ואילו רבי שמעון בן יהודה סובר שטומטום הוא בריה חדשה ואינו קדוש.

דחייה: **לא, דכולי עלמא וכו':** לכו"ע אין צד שטומטום הוא בריה, אלא הוא ספק זכר או נקבה (כדברי רבי חסדא). ואמנם אם הוא מטיל מים במקום זכרות, לכולי עלמא הוא זכר. משום שמקום הזכרות של בהמה נמצא במקום אחר מהנקבות שלה. והטומטום משתין דרך נקב בעור המכסה את מקום הערוה שלו. ולכן אם הנקב נמצא במקום הזכרות לכו"ע הוא זכר. אמנם המחלוקת היא כאשר הוא מטיל מים במקום הנקבות שלו. לדעת חכמים חוששים שמא הוא זכר והגיד שלו התהפך למקום הנקבות. ולדעת ר"ש בן יהודה לא חוששים לכך והוא ודאי נקבה.

כי הא דהורה רבי אילעאי: וכמו שהורה האמורא רבי אילעי. שאם בהמה טומטום מטילה מים במקום הנקבות, היא בהמת חולין ודאי, ואין בה קדושת בכור, כי היא נקבה.

תהי בה ר' יוחנן: רבי יוחנן התפלא על האמורא רבי אילעאי. האם יש מישהו שאינו חושש לתנא קמא ולרבי ישמעאל במשנתנו הסוברים שלא שוחטים את טומטום כלל כי הוא ספק זכר ספק נקבה?

קושיא: **ולימא רבי יוחנן נמי 'מאן דלא חש לרבנן בתראי' דא"ר חסדא מחלוקת באנדרוגינוס אבל בטומטום דברי הכל ספיקא:** מדוע רבי יוחנן לא התפלא עליו על כך שהוא גם לא חושש לדעת חכמים במשנתנו? (הם נקראים 'רבנן בתראי' כי ת"ק הוא גם חכמים). שהרי רב חסדא אמר שלכו"ע טומטום הוא ספק ואם כן אי

אפשר לשחוט אותו לכו"ע. תירוץ: **רבי יוחנן לא סבירא ליה דרב חסדא:** אלא הוא סובר שלדעת חכמים טומטום הוא בריה בפני עצמה ולכן מותר לשחוט אותו.

קושיא: **אי לא ס"ל, לימא הוא דאמר כרבנן בתראי:** אם הוא לא סובר כרב חסדא מה הוא מתפלא על רבי אילעאי? והרי רבי אילעי אמר כמו חכמים. תירוץ: **הכי נמי קאמר, מאן שביק תרי ועביד כחד:** רבי יוחנן מתפלא מי עוזב שני תנאים ונוקט כמו דעת יחיד?

שאלה: **ורבי אילעאי כמאן סברא?** כמו מי הוא סובר? כלומר מדוע באמת הוא עזב את ת"ק ורבי ישמעאל? תשובה: **כי הא דאמר ריש לקיש:** הוא סובר כריש לקיש. שלא אמרו שטומטום הוא ספק, אלא רק באדם, משום שזכרותו ונקבותו של אדם נמצאים במקום אחד. אבל בבהמה שהם נמצאים בשני מקומות, אם הוא מטיל מים במקום זכרות הוא זכר, ואם הוא מטיל מים במקום נקבות, הוא נקבה.

הדברים הללו מוסכמים לכו"ע. ולפי זה המשנה מדברת בטומטום שמטיל מים במקום זכרות. וכל התנאים במשנה סוברים שהוא זכר. ולכן אמר ת"ק שלא שוחטים אותו במדינה כי הוא קדוש, ואף לא במקדש משום שהוא נראה כמו בעל מום. ורבי ישמעאל וחכמים נחלקו רק על אנדרוגינוס ולא על טומטום.

מתקיף לה רב אושעיא – וליחוש שמא נהפכה זכרותו לנקבותו: (כפי שביארנו למעלה). **אמר ליה אביי – כמאן? כר' מאיר דחייש למיעוטא?** מקרה כזה שנהפכה זכרותו לנקבותו אינו מצוי. ורק לדעת רבי מאיר חוששים גם לדברים שאינם מצויים, אבל חכמים חולקים עליו. כלומר אביי עונה לרב אושעיא וכי חוששים לדעת יחיד?

אביי בר אבין ורב חנניא בר אבין דאמרי תרוייהו: שניהם אמרו דחייה לתירוץ של אביי. כי אפילו אם תסבור כרבנן שלא חוששים למיעוט, אבל כאן בגלל שהבכור הזה השתנה משאר הבהמות שהרי הוא טומטום, הוא גם השתנה שנהפכה זכרותו. ולכן כאן לא הולכים אחרי הרוב. ואם כן חוזרת הקושיא.

תירוץ: **אית דאמר אישתני ואית דאמר לא אישתני:** בזה גופא המחלוקת, יש אומרים כך ויש אומרים כך. דהיינו חכמים בברייתא סוברים הואיל והשתנה השתנה

(הואיל טומטום השתנה משאר בהמות, הוא גם השתנה בכך שנהפכה זכרותו). אבל ר"ש בן יהודה חולק עליהם וסובר שלא אומרים כן. וכך סובר גם רבי אילעי.

לימא 'אישתני ולא אישתני' תנאי: לכאורה זו מחלוקת תנאים. כדלהלן.

דתניא טומטום שקידש וכו': טומטום שקידש אישה, קדושיו קדושין מספק (ואשתו צריכה גט מספק שמא הוא זכר). וכן אם הוא נתקדש לאיש, קדושיו קדושין מספק (והאיש אסור להתחתן עם הקרובות של הטומטום שמא הוא נקבה). ואם מת האח של הטומטום בלא בנים והוא האח היחיד שלו, הוא חולץ ל'יבמתו' (אשת אחיו שמת) מספק שמא הוא זכר. וכן אם הטומטום מת בלא בנים, האחים שלו חולצין לאשתו. ואם הם רוצים הם יכולים לייבם את אשתו (ממה נפשך. כי אם הוא זכר אכן זה יבום, ואם הוא נקבה מתברר שהוא לא התחתן מעולם). זו ברייתא אחת.

ותניא אידך. אשת טומטום חולצת ולא מתייבמת: ואילו בברייתא השניה כתוב שאם מת הטומטום בלא בנים, אשתו חולצת אבל אסורה להתייבם.

סברוה וכו': סברו בני הישיבה שאמרו 'לימא כתנאי', ששתי הברייתות סוברות כר' עקיבא שאמר (במסכת יבמות) 'סריס חמה לא חולץ ולא מייבם'. 'סריס חמה' הוא אדם שנולד סריס, הוא אינו חולץ ולא מייבם וכן אשתו לא חולצת ולא מתייבמת. כי הוא לא היה ראוי מעולם ללדת ו'להקים שם לאחיו'. [אבל 'סריס אדם' דהיינו שנסתרס לאחר שנולד, חולץ, מפני שהיתה לו שעת הכושר ליבם עד שנסתרס, ולכן הוא נחשב בר הקמת שם לאחיו. זו דעת ר"ע].

מאי לאו בהא קמיפלגי: ולכאורה המחלוקת של הברייתות היא האם אנו חוששים שהטומטום הזה הוא גם סריס חמה. דהיינו האם בגלל שהוא השתנה להיות טומטום אנו חוששים שהוא גם השתנה להיות סריס חמה. הברייתא הראשונה שאמרה מייבמים את אשתו, סוברת שלא אמרינן הואיל ואישתני אישתני. ואילו הברייתא השניה שאמרה שאשתו חולצת ולא מתייבמת, סוברת שאמרינן הואיל ואישתני אישתני, ולכן אשתו לא מתייבמת מחשש שמא הוא היה סריס חמה ואז אשתו אינה זקוקה כלל ליבום ואסור לאח להתחתן איתה. אם כן מצאנו מחלוקת תנאים האם אומרים הואיל ואישתני אישתני, או שלא.

דחייה: **לא, דכ״ע אמרינן הואיל ואישתני אישתני, הא ר״א והא ר״ע:** לכו״ע אומרים הואיל ואישתני אישתני ועלינו לחשוש שמא הוא סריס חמה. אלא שהברייתות נחלקו בדינו של סריס חמה. הברייתא הראשונה סוברת כרבי אליעזר החולק על ר״ע (שם ביבמות), וסובר שסריס חמה אשתו מתייבמת כי יש לו רפואה והוא נחשב בר הקמת שם לאחיו. והברייתא השניה סוברת כרבי עקיבא החולק עליו וכנ״ל.